

K teorii poznání

Pravda a pravdy

Poznání a poznatky

Poznání v předmětném smyslu je definováno jako souhrn všech poznatků. Mínilme-li pojem této veškerosti přísně a absolutně, se zřetelem k totalitě poznatků obecně, nikoli k veškerým poznatkům určitého oboru, pak je *pojem poznání* chimérickým místem sjednocení. Odůvodněný je pouze pojem poznatků v jejich mnohosti, přičemž jednota těchto poznatků netkví v jejich vlastní sféře, není souhrnem ani soudem. Pokud jednotou nemíníme jen jednotu poznatků, nýbrž i jednotu jakožto poznatek, pak žádná jednota poznatků neexistuje.

Místo systému, chimérickým souhrnem poznání často uzurpované, po právu zaujímá pravda. Pravda je souhrn poznatků jakožto symbol. Pravda však není souhrn všech pravd. Vyslovuje se v systému, resp. v jeho pojmovém titulu. Naopak pravdy se nevyslovují ani systematicky, ani pojmově, natožpak prostřednictvím soudů jako poznatky, nýbrž v umění. Kolik pravých děl, tolik posledních pravd. Tyto poslední pravdy nejsou prvky, nýbrž skutečné části, kusy či zlomky pravdy, které však nelze složit dohromady, nýbrž je třeba je docelit z nich samých, nikoli vzájemně. Naopak poznatky nejsou části, zlomky pravdy, nejsou tudíž téže podstaty jako pravdy, nýbrž jsou z hlubší, takřkajíc méně organizované hmoty, z níž se staví (jako z prvků?) vyšší část.

Je třeba prokázat chimérickou povahu souhrnu poznatků.

Ke vztahu poznání a pravdy u Goetha: *Materialen zur Geschichte der Farbenlehre*, Erste Abteilung, Griechen und Römer, Betrachtungen (Materiály k dějinám nauky o barvách, první část, Řekové a Římané, Pojednání). „Ve vědění ani v reflexi nelze dospět k celku, protože vědění chybí nitro, reflexi vnějšek – očekáváme-li tedy od vědy jakoukoli celost, nutně ji musíme pojmout jako umění. Tuto celost přitom

nesmíme hledat v obecném, přemrštěném, nýbrž stejně jako se umění znázorňuje cele v každém jednotlivém díle, měla by i věda být celá v každém jednotlivém pojednání.“ Hned poté se hovoří o vědě ve smyslu uměleckého díla, „ať už jakéhokoli obsahu“. (Goedeke, X, 361)

Platný soud se nazývá poznatkem. Tento poznatek mohu zhodnotit jako „správný“. To, co zde soudím jako „správné“, však nemohu posoudit také jako „pravdivé“. Nazývám-li soud správným, míním soud jako celek, neměnný, tak jak tu stojí. Pokud však říkám, že je pravdivý, pak tím míním, že je pravda, že tento soud je správný. Správnost soudu se vztahuje k pravdě, a to mám na mysli, když říkám: „tato teze je pravdivá.“ Správnost poznatku není nikdy totožná s pravdou, každá správnost má ovšem vztah k pravdě. Naprosto všechny případy správnosti jsou přitom stejného druhu. Soud „každá moucha má šest nohou“ je správný tímž způsobem jako soud „ $2 \times 2 = 4$ “. Pravda těchto tezí však je různého druhu. Správnost druhého soudu má totiž hlubší vztah k pravdě než správnost prvního.

Poznání a pravda nikdy nejsou identické; neexistuje pravé poznání ani poznaná pravda. Jisté poznatky jsou ovšem nezbytně zapotřebí ke znázornění pravdy.

Teorie poznání

Pravdivost faktického stavu je funkcí konstelace pravdivého *bytí* všech ostatních faktických stavů. Tato funkce je totožná s funkcí systému. Pravdivé *bytí* (které je jako takové samozřejmě nepoznatelné) souvisí s nekonečným *zadáním* úkolu. Musíme se ptát po médiu, v němž je pravdivost a pravdivé bytí ve stavu nerozlišenosti. Co je tímto neutrálním médiem?

Nutno překonat dvojí:

(1) falešnou disjunkci: poznatek je buď ve vědomí poznávajícího subjektu, nebo v předmětu (resp. s ním totožný)

(2) zdání poznávajícího člověka (např. Leibniz, Kant)

(1) Konstituce věcí v nynějšku poznatelnosti a

(2) restrikce poznání v symbolu jsou oba úkoly teorie poznání.

K bodu (1). Teze, podle níž pravda v jistém smyslu patří k dokonalému stavu světa, se katastrofálně rozrůstá v onu další tezi, rozrůstá se o dimenzi „nyní“: svět je *nyní* poznatelný. Pravda spočívá v „nynějšíku poznatelnosti“. Pouze v něm spočívá *souvislost* [systematická, pojmová] (vzájemná souvislost a souvislost s dokonalým stavem světa). Nynějšík poznatelnosti je *logický čas*, jenž je třeba zdůvodnit namísto nečasové platnosti. Do této souvislosti možná patří pojem „všeobecné platnosti“.

K bodu (2). Jednání stejně jako vnímání vstupují do nynějšíku poznatelnosti jen v narušeném stavu, nevlastně, nereálně. Vlastním způsobem, neporušeně jsou v dokonalém stavu světa. Také pravda je vlastním způsobem, neporušeně, v dokonalém stavu světa, avšak jediné ona je neporušeně i v nynějšíku poznatelnosti. Jinak řečeno: *neporušeně* obsahuje jen sebe samu. Jednání – v souvislosti s dokonalým stavem světa – není něco, co se děje *nyní* (nebo „hned“), a ani požadavek nemůže něco požadovat nebo rozkazovat nyní. Do nynějšíku poznatelnosti vstupují v porušeném stavu, v *symbolických pojmech*, protože tento nynějšík je naplněn a prodchnut toliko poznatelností. Nynějšík jednání, jeho vlastní bytí v dokonalém stavu světa, není podoben nynějšíku pravdy v nynějšíku poznatelnosti. Ono bytí v dokonalém stavu světa je právě proto bez souvislosti, také bez souvislosti s *timto*, má vskutku charakter zlomu, je nesouvislé, naprosto nepoznatelné. Symbolické pojmy: prafenomény.

Ke ztracenému závěru „Poznámky o symbolice v poznání“

Goethovská přírodověda v něm představovala právě teoretické poznání uskutečňované v symbolech. Goethovi se symboly neodkryly v poetických analogiích, v nichž je příroda poznatelná, nýbrž díky vidoucím náhledům. Prafenoméno je systematicko-symbolický pojem. Je symbolem jakožto ideál.

Symbol byl v onom ztraceném závěru označen také jako idea. Ale v jakém smyslu? Ve smyslu ryze teoretickém, ve kterém z ideje derivují pojmy. Ve smyslu ideje jako úkolu. – Oproti tomu ideál znázorňuje vztah k umění či, abychom to vyjádřili náležitějším způsobem, k vjemu.

Vnímání má v popisných přírodních vědách konstitutivní roli. Tedy: ve fyzice a v chemii můžeme v teoretické oblasti abstrahovat od nazíratelnosti, v biologických vědách nikoli. V případě života jde o nazíratelnost, o vjem. Na rozdíl od fyzikálních a chemických fenoménů je v životě přítomen moment neredukovatelného vnímání.

S ohledem na Goethovo přírodní bádání a básnění byla příroda charakterizována jako chaos symbolů, který není religiózně, apokalypticky prostoupen a uspořádán. Zvláště pak s ohledem na druhý díl *Fausta*.

K textu je třeba doplnit:

Ontologie rozhodně neslouží poznání pravdy, pokud v rámci této ontologie, resp. v rámci vnějšího světa vůbec něco rozumíme pravdou. Abychom to vyjasnili, musíme především pochopit radikální odlišnost pravdy od pravd, lépe řečeno od poznatků. Pravda není něčím, co by ontologie jala a sevřela; pravda spočívá ve vztahu ontologie k oběma dalším částem systému. Systém má takovou strukturu, že v něm ontologické poznatky visí na zdech. Ontologie není palác. Máme-li zůstat v rámci tohoto obrazu: poznatky ontologie si musejí zachovat dimenzi maleb. A máme-li tento obraz vysvětlit: všechny poznatky musejí být latentním symbolickým obsahem nositeli mocné symbolické intence, kterou jménem ontologie začleňují do samotného systému, jehož rozhodující kategorií je nauka, taktéž pravda, nikoli poznání. Je úkolem ontologie naplnit poznatky takovou symbolickou intencí, aby se v pravdě, resp. v nauce ztratily, aby se v ní rozplynuly, aniž by přitom tvořily její základ, protože tím je zjevení, jazyk.

Abychom se vrátili k obrazu: je třeba zaplnit zdi paláce malbami tak, aby se zdálo, že to nejsou obrazy, ale samotné zdi.

Tato mocná intence symbolicky oplodnit všechny poznatky stojí v základu kantovské mystiky. Kantova terminologie je mystická, absolutně ji určuje snaha dát pojmům, které ustanovuje, symbolický náboj, onu nepatrně velebicí dimenzi pravého poznání. Veškerá akribie je jenom hrdostí na mystérium tohoto jejího zrodu, které kritika nemůže vyhladit, ačkoli je nechápe. To je Kantova esoterika.

Roli systému, jehož nezbytnost je zřejmá pouze takovým filosofům, kteří vědí, že pravda není souvislostí poznání, nýbrž symbolickou

intencí (vzájemnou symbolickou intencí mezi částmi systému), hraje u Platóna DIALOG.

Dotatky k textu „O symbolice v poznání“

Sféru filosofie a filosofického poznání, které radikálně směřuje k pravdě, a to k její totalitě, musíme zásadně odlišovat od vhledu do pravdy, resp. do jednotlivé pravdy, která nejenže se zákonitě a neklamně odkrývá těm, kteří přesně pozorují umělecké dílo, ale patrně se tu a tam otevírá i každému tvůrčímu umělci. Ony pravdy obsahují „pravdu“, tedy pravdu, o níž usiluje filosof, avšak nepoukazují k ní tak, jak to činí filosofická intence (v nižší intenci) prostřednictvím filosofické systematiky (ve vyšší intenci). V případě nefilosofického, tedy uměleckého či v užším slova smyslu múzického vhledu do pravdy je reprezentativní Goethův myšlenkový svět. Stejně oprávněně však lze vzpomenout Jeana Paula, v jiném ohledu Balzacovy *Maximy o lidech*, v obzvlášť „teoretickém“, ale přesto nefilosofickém ohledu vynikají Humboldtovy vhledy do jazyka, Kandinského vhledy do barev.

[Myšlení]

Pojmy vůbec nelze myslet, nýbrž jedině soudy. Tedy: soudy jsou myšlenkové útvary.

Může však člověk jako empirická bytost vůbec myslet? Je myšlení činností v tomtéž smyslu jako zatloukání nebo šití, nebo je to činnost, která nesměruje k něčemu, nýbrž je transcendentním intransitivem, stejně jako je chůze intransitivem empirickým?

[Jazyk a logika] II

... stejně jako jsou charakterové rysy člověka vzájemně cizí a disparátní, zaznívá z oběhu jednotlivých sfér harmonie, aniž se tyto sféry dotýkají. Vše bytostné je sluncem a k sobě rovným v této sféře má stejný vztah, jaký mají slunce mezi sebou. Platí to i ve sféře filosofie, v níž jedině se vyjevuje pravda, totiž v tónech podobných hudbě. Je třeba získat právě tento harmonický pojem pravdy, aby se z pravého pojetí pravdy vytratil falešný atribut hutnosti ulpívající na jeho přízraku. Pravda není hutná. Mnohé, co v ní člověk očekává, z ní vypadává.

Je třeba prozkoumat vztah těchto věcí k formě systému. Viz pozn. o „zahalující moci vědění“ v poznámkách k *Nové meluzíně*.

Vztah pojmů – ten vládne ve sféře poznání – podléhá schématu subsumpce. Odvozené pojmy jsou obsaženy v pojmech nadřazených – což znamená, že poznané v jistém smyslu ztrácí svou samostatnou existenci kvůli tomu, jako co je poznáno. Ve sféře bytností nemá vztah nejvyššího a dalších prvků podobu anexe. To nejvyšší jim vládne. Právě proto je jejich regionální rozdíl, jejich disparátnost stejně neredukovatelná jako odlišnost mezi králem a lidem. Vztah legitimacy, jenž zde vládne, se pak kanonicky uplatňuje ve vztahu mezi jednotou bytnosti a mnohostí bytností. (Jednota bytnosti je bytostně téhož druhu jako bytnosti, o jejichž mnohosti hovoříme. Ale přesto to *není* jednota *těchto* bytností.) Vztah krále a lidu totiž zřetelně ukazuje, že ve sféře bytností jde o otázku legitimacy, což znamená pravosti a vposledku původu. Tento vztah původu je zcela jiný než pseudo-původní vztah mezi odvozeným a nadřazeným pojmem: zde je descendance pouhým zdáním, nakolik je způsob diferenciaci i množství pojmových specifikací nadřazeného pojmu věcí náhody. Oproti tomu každé bytnosti od počátku přináleží omezené – a určité – množství bytností, jež z této bytnosti nepocházejí v deduktivním smyslu, nýbrž jsou této bytnosti v empirii přiřazeny jako podmínky jejího znázornění a rozvoje. Bytnost ovládá bytostnou mnohost, v níž se vyjevuje, avšak zůstává vůči ní disparátní. Dokonalé prodchnutí tohoto typu lze označit za integraci jevů do systémů bytností.

Množství jazyků je takovou bytostnou mnohostí. Mystická nauka o rozkladu pravého jazyka tudíž nemůže směřovat k rozpuštění jazyka v mnohosti, jež by odporovala původní a Bohem zamýšlené jednotě: jelikož mnohost jazyků stejně jako mnohost národů není úpadkovým jevem, ba právě a jedině tato mnohost vyjadřuje jejich bytostný charakter, nesmí tato nauka směřovat k rozpuštění v mnohosti, nýbrž musí vyjadřovat rostoucí bezmocnost integrální panské moci, již bychom právě ve smyslu mystiků vyhradili zjevené bytnosti jazykového významu a jež by nechala vzejít harmonii ne snad jako původně skutečně vyslovenou, ale naopak jako takovou, která se původním způsobem rozeznává ze všeho vysloveného a má nesrovnatelně větší jazykovou moc než jakýkoli jednotlivý jazyk.